

VERTROUWELIJKBUITENLANDSE HANDEL VAN "PEGASUS"S a m e n v a t t i n g

De te Amsterdam gevestigde communistische boekhandel en uitgeverij "Pegasus" heeft in de afgelopen jaren goede bedrijfsresultaten geboekt. Dit dankt zij met name aan haar op het buitenland gerichte activiteit, welke sinds 1958 aanzienlijk toenam.

De bedrijfswinst van "Pegasus" wordt voor 50 à 60 % bepaald door haar "transito"-handel in Westerse vakliteratuur ten behoeve van communistische landen. Vooral de handel in Amerikaanse vaktijdschriften is in dit verband omvangrijk. De "transito"-handel op China neemt van het voornoemde winstpercentage alleen al 30 - 36 % voor zijn rekening.

Een bijzondere vorm van doorvoerhandel is de re-export door "Pegasus" van Chinese propagandistische tijdschriften naar Zuid-Amerika en Afrika.

Deze dienstverlening zou de CPN-leiding, die in het Sino-Sowjet conflict in de hoofdzaken vóór de CPSU koos, uiteraard in een moeilijk parket ten opzichte van Moskou kunnen brengen. Tot dusver verbood de CPN-leiding "Pegasus" deze activiteit echter niet, waarschijnlijk mede vanwege de daaraan verbonden financiële partijbelangen.

De faciliteiten, welke hierdoor de Chinezen geboden blijven, gevoegd bij de accuratesse waarmee "Pegasus" de orders van Peking uitvoert, zullen hen er vermoedelijk van weerhouden de relatie met "Pegasus" te verbreken, zolang voor deze geen adequate vervanger is gevonden en zolang de CPN-leiding in politiek opzicht niet scherper tegenover Peking stelling neemt.

VERTROUWELIJK

VERTROUWELIJKBUITENLANDSE HANDEL VAN "PEGASUS"1. Algemene ontwikkeling.

De te Amsterdam gevestigde communistische boekhandel en uitgeverij "Pegasus" heeft in de afgelopen jaren op goede bedrijfsuitkomsten kunnen bogen. Dit blijkt met name het gevolg te zijn van de vlucht, die de op het buitenland gerichte activiteiten van het bedrijf hebben genomen.

Vóór 1953 bepaalde "Pegasus" zich in hoofdzaak tot het uitgeven en in het binnenland verkopen van communistische lectuur. Men werkte in deze periode bijna steeds met verlies. Sedert 1953 werden de exploitatie-uitkomsten evenwel gunstiger, dank zij het feit dat de Sowjet-Unie, door tussenkomst van haar staatsboekhandel "Mezhdunarodnaja Kniga" te Moskou, van "Pegasus" meer wetenschappelijke en technische publicaties, afkomstig uit de Verenigde Staten en enkele West-Europese landen, ging betrekken. Deze "transito"-handel breidde zich nog verder uit, toen de communistisch-Chinese staatsboekhandel "Guozi Shudian" te Peking zich (in 1954) met soortgelijke opdrachten tot "Pegasus" wendde. Aanvankelijk overtrof het aantal Chinese orders zelfs dat van de Russen.

In 1956 zette "Pegasus" in het kader van haar "transito"-handel voor ruim fl. 1.500.000,- om. Vooral de handel in Amerikaanse vaktijdschriften was omvangrijk. Toen echter in 1957 het aantal opdrachten, met name van Chinese zijde, sterk daalde, stond "Pegasus" onmiddellijk weer voor een negatief bedrijfsresultaat.

Van 1958 af nam de omzet der "transito"-handel evenwel weer gestadig toe. Over 1959 boekte het bedrijf weer winst, kennelijk als gevolg van de financiële uitkomsten van vorengenoemde handel.

De "transito"-handel van "Pegasus" moet dan ook worden gezien als haar voornaamste financiële pijler. Zij leverde rond 1960, 50 à 60 % van haar bruto-inkomen op.

Daarnaast doet "Pegasus" nog op verschillende andere wijzen zaken met het buitenland, in het bijzonder met communistische landen. Telt men de resultaten hiervan bij die van de "transito"-handel, dan

VERTROUWELIJK

blijkt, dat de totale buitenlandse handel van "Pegasus" in de jaren 1959 en 1960, 70 à 80 % van haar bruto-bedrijfsinkomsten opleverde. Sedertdien is in deze situatie weinig verandering gekomen.

Wat de binnenlandse omzet van het bedrijf betreft: deze is, mede tengevolge van een grotere productie der eigen uitgeverij, weliswaar eveneens toegenomen, doch in percentage van de totale omzet is deze uitbreiding betrekkelijk gering. De op het buitenland gerichte activiteit behield de overhand. Wel moet nog worden opgemerkt, dat zich daarin enige verschuivingen voordeden: de "transito"-handel liep namelijk terug, terwijl de overige buitenlandse handel zich uitbreidde.

Dank zij haar gunstige bedrijfsresultaten is "Pegasus" in de afgelopen jaren in staat geweest belangrijke financiële steun te verlenen aan de CPN.

2. Eijzondere handelsvormen.

a. "Transito"-handel in Westerse vakliteratuur.

Het besluit van Moskou en Peking om "Pegasus" in te schakelen ter verkrijging van wetenschappelijke en technische literatuur uit het Westen vloeide voort uit het feit, dat het voor de communistische landen niet steeds mogelijk of wenselijk was hun orders ter zake rechtstreeks bij de desbetreffende Westerse uitgeverijen te plaatsen.

Toch verliep ook de "transito" via "Pegasus" op den duur niet zonder moeilijkheden. Met name aan de import van Amerikaanse vaktijdschriften bleken al spoedig complicaties te zijn verbonden. Zo werd het de Amerikanen in 1958 verboden met "Pegasus" zaken te doen (zgn. dollar-"transito"-verbod). De leiding van het bedrijf wist deze moeilijkheid evenwel te ondervangen door haar import uit Amerika te delegeren aan een speciaal daartoe opgerichte dochteronderneming, "De Tjalk".

Volgens het Handelsregister is "De Tjalk" weliswaar formeel een zelfstandige firma, los van "Pegasus", doch in werkelijkheid zijn de firmanten gewezen "Pegasus"-employees, die in feite ook nog steeds als zodanig worden behandeld en vrijwel overeenkomstig worden beloond. Zo wordt de winst van "De Tjalk", welke hun formeel toekomt, niet door hen geïncasseerd. De belasting, welke zij over deze winst persoonlijk verschuldigd zijn, wordt ook niet door henzelf, maar door het bedrijf betaald.

In wezen is "De Tjalk" dan ook een papieren verlengstuk van "Pegasus". De boekhoudkundige verwickelingen, verbonden aan de administratieve scheiding van "Pegasus" en "De Tjalk", worden mede benut om winstonttrekkingen ten bate van de partij te verhullen voor de fiscus.

Een nieuwe complicatie voor deze "transito"-handel vormde het feit, dat - alle camouflagepogingen ten spijt - ook "De Tjalk" reeds kort na haar oprichting, door een dollar-"transito"-verbod werd getroffen. De onderneming liet zich hierdoor evenwel niet ontmoedigen en zette haar zaken voort onder diverse schuilnamen, meestal ontleend aan namen van personeelsleden. Het belangrijkste pseudoniem is "Firma van Kampen", zo genoemd naar de echtgenote van een der firmanten. Ten behoeve van deze "firma" is een postbus gehuurd (Postbus 91, Amsterdam, CS), die op haar machtiging door een "Pegasus"-functionaris wordt gelicht.

Een andere hinderpaal bij het inkopen in Amerika wordt gevormd door de omstandigheid, dat vaktijdschriften aldaar in het algemeen slechts aan vakgenoten worden geleverd. "Pegasus", c.q. "De Tjalk", heeft daarom een aantal vertrouwde partijleden ingeschakeld, die zich de benodigde titels en functies laten toedichten en dan als "abonnees" fungeren. Het bedrijf beschikt over een speciale abonnementen-administratie en over een ~~ge~~geplde ophaaldienst, om de bladen, die dus bestemd zijn voor doorzending naar Rusland en China, bij de zogenaamde abonnees in ontvangst te nemen.

De financiële betekenis, welke de onderhavige "transito"-handel voor "Pegasus" heeft, blijkt wel het duidelijkst uit het feit, dat deze 50 tot 60 % van haar totale bruto bedrijfswinst oplevert. De "transito"-handel op China neemt hiervan alleen al 30 tot 36 % voor zijn rekening.

b. Re-export van Chinees propaganda-materiaal.

Een bijzondere vorm van doorvoer-handel - hierboven niet onder de term "transito"-handel begrepen - is de re-export door "Pegasus" van Chinese propagandistische tijdschriften, voornamelijk Spaans-, Engels- en Franstalige edities van "Peking Review" en "China Reconstructs", naar Zuid-Amerika en Afrika.

De betreffende tijdschriften komen bij "Pegasus" aan in enveloppen, welke in China reeds zijn voorzien van de adressen der afnemers.

Bij "Pegasus" behoeven deze enveloppen derhalve alleen nog maar te worden voorzien van frankeerzegels en afzenderstempels zodat de verzending zonder vertraging kan plaatsvinden. Als afzender vermeldt "Pegasus" doorgaans wel haar eigen adres (Leidsestraat no.25 te Amsterdam), doch in plaats van haar eigen naam, die van E.van der Laan (een van haar expeditiefunctionarissen).

Regelmatig komen overigens stukken als onbestelbaar terug, vooral uit Afrika. Vermoedelijk werkt men in Peking dan ook met vercuderd adressen-materiaal en gaat het hier niet om abonnementen, doch om gratis verspreiding met propagandistisch oogmerk.

Bij de re-export van de onderhavige literatuur ligt de verdienste van "Pegasus" in een toeslag op de door Peking te vergoeden portokosten. De winst van "Pegasus" uit dien hoofde belooft dan ook niet meer dan 2 - 5 % van de totale bruto-bedrijfswinst.

c. Overige vormen van handel.

Uiteraard kent de handel van "Pegasus" met het buitenland nog andere vormen van import en export dan de bijzondere, hierboven genoemde.

Import.

Als importrice is "Pegasus" bijvoorbeeld een internationaal bekende expert op het gebied van de Slavische literatuur geworden. De ruime winsten, welke met de speciale dienstverlening aan Moskou en Peking werden behaald, stelden het bedrijf in staat een goedgeordend "wervingsapparaat" op te bouwen.

Allerlei catalogi van Oost-Europese uitgeverijen worden uitgetrokken en vertaald, waardoor "Pegasus" in staat is de diverse gegadigden voor te lichten en gerichte reclame te voeren. Dit heeft tot resultaat gehad, dat ook geleerden en wetenschapscentra uit het Westen (in en buiten Nederland) zich ter verkrijging van Slavische literatuur tot Pegasus wenden.

De import van "Pegasus" - afgezien van die, welke de basis vormt van de "transito"-handel en de "re-export", genoemd onder a) en b) - levert ca. 15 % op van haar totale bruto bedrijfswinst. De import uit China neemt hiervan 3 à 4 % voor zijn rekening.

Export.

De export van "Pegasus" naar communistische staten, omvat behalve de technische en wetenschappelijke literatuur uit de Westerse landen (genoemd onder a) o.m. ook nog grote zendingen octrooischriften, welke "Pegasus" van andere Nederlandse uitgevers betreft.

Uit eigen uitgeverij exporteert "Pegasus" slechts in beperkte mate, met name naar België.

Deze vormen van export zijn evenwel van minder betekenis, in zoverre zij slechts 1 - 2 % van de bruto bedrijfswinst van "Pegasus" bepalen. Ongeveer de helft hiervan resulteert uit export naar communistisch China.

3. Politieke problemen rond de handel met communistisch China.

Overziet men het geheel van de buitenlandse handel van "Pegasus", dan blijkt, dat ca. 40 % van het bruto inkomen van het bedrijf - inclusief "De Tjalk" e.d. - uit de handel met China wordt verworven.

Deze krachtige bijdrage in het financiële welzijn van "Pegasus" (en derhalve van de CPN) maakt - politiek gezien - tevens de zwakte van dit bedrijf uit.

Peking zou de financiële afhankelijkheid van de CPN mogelijk immers kunnen gebruiken als politiek drukmiddel jegens deze partij. Zulks met name in verband met het huidige Sino-Sowjet conflict, ten aanzien waarvan de CPN-leiding in hoofdzaak de lijn van Moskou onderschrijft.

Of de terughoudendheid, welke de CPN-leiding bij deze positiebepaling betracht, voortvloeit uit het besef van haar financiële afhankelijkheid t.o.v. Peking, is niet geheel duidelijk. Zeker is evenwel, dat - indien de relatie tussen "Pegasus" en "Guozi Shudian" zou worden verbroken - de CPN daarvan ernstig financieel nadeel zou ondervinden. Zo zou "Pegasus" haar directe donaties aan de partijkas moeten staken, evenals wellicht haar indirecte steunverlening in de vorm van loonbetaling aan CPN-functionarissen, zoals tot dusver de gewoonte was.

In een dergelijke situatie zou voorts "De Tjalk" haar bestaansgrond verliezen en zou "Pegasus" gedwongen worden haar overige buitenlandse handelsactiviteit te beperken, omdat zij het daarvoor benodigde omvangrijke wervingsapparaat niet langer zou kunnen bekostigen.

Duidelijke aanwijzingen van Chinese financiële pressie in verband met de huidige houding van de CPN-leiding in het conflict tussen Moskou en Peking, werden tot dusver niet ontvangen.

Wel is de omzet van de "transito"-handel naar China over 1963 minder geweest dan in de voorafgaande jaren en is de omvang van de orders voor 1964 nog weer kleiner geworden doordat per tijdschrift minder exemplaren worden besteld dan voorheen, maar in eerste instantie moet hierbij waarschijnlijk aan een zuiniger inkoopbeleid van de Chinezen worden gedacht.

Overigens moet worden gememoreerd, dat de relatie tussen Peking en "Pegasus" begin 1963 inderdaad een kritieke fase doormaakte, toen "Pegasus" weigerde in Nederland speciale reclame te voeren voor het theoretisch-propagandistisch tijdschrift "Peking Review", zonder anderzijds de verkoop ervan stop te zetten. De moeilijkheden rond "Peking Review" spitsten zich nog verder toe, toen van Chinese zijde - omstreeks maart van hetzelfde jaar - werd gepoogd een gehele pagina van "De Waarheid" ter beschikking te krijgen als advertentieruimte voor het genoemde blad. Bij monde van Jaap Wolff weigerde de CPN-leiding hiervoor de gevraagde toestemming.

Mogelijk in reactie hierop staakte Peking in de loop van mei 1963 het plaatsen van de tot dan gebruikelijke handelsadvertenties in "De Waarheid". Deze advertenties zouden voor het partijdagblad een jaarlijkse revenu van ca. fl. 10.000,- vertegenwoordigen.

De CPN-leiding verbood "Pegasus" tot dusver evenwel niet de "re-export" van communistisch-Chinees propaganda-materiaal naar andere continenten (zie 2-b). Deze halfslachtigheid in het CPN-beleid moet de Chinezen niet onwelkom zijn: de faciliteiten, welke hun daardoor geboden blijven, gevoegd bij de accuratesse, waarmee "Pegasus" de orders van Peking uitvoert, zullen hen er vermoedelijk van weerhouden de relatie met "Pegasus" te verbreken, zolang voor haar geen adequate vervanger is gevonden en zolang de CPN-leiding in politiek opzicht niet scherper tegenover Peking stelling neemt.

Interessant zijn in dit verband de relaties, welke Peking enige tijd onderhield met de Alkmaarse UTS-leraar J. Croese en die, welke het sedert omstreeks juli van dit jaar onderhoudt met het Groningse echtpaar Meier-de Jong.

Croese (zelf geen communist) wierf in zijn vrije tijd abonne-

menten op communistisch-Chinese tijdschriften, waartoe hij in rechtstreeks contact stond met Peking. Hij moest deze activiteit evenwel vroegtijdig stopzetten onder aandrang van het bestuur van zijn school. Aangenomen mag worden, dat hij Peking c.q. de communistisch-Chinese diplomatieke Vertegenwoordiging in Den Haag van e.e.a. in kennis heeft gesteld.

Zijn activiteit blijkt intussen te zijn overgenomen door mevrouw J. Meier-de Jong uit Groningen, die daarbij geassisteerd wordt door haar echtgenoot, M.E. Meier. Hoewel beide thans voorgeven politiek niet geïnteresseerd te zijn, is bekend, dat zij tussen 1958 en 1961 op de voorgrond traden in de plaatselijke afdeling van de dissident-communistische Socialistische Werkers Partij (SWP).

Dit echtpaar werft eveneens abonnees op Chinese periodieken: hun namen worden opgezonden naar Peking, vanwaar de betrokkenen de tijdschriften rechtstreeks zouden krijgen toegezonden.

Voorts bemiddelt het echtpaar, in opdracht van de communistisch-Chinese Vertegenwoordiging in Nederland, bij de werving van bevoegde leerkrachten (MO en LO-Frans, Duits en Engels), die bereid zijn zich naar Peking te laten uitzenden. Een advertentie daartoe verscheen onlangs in het onderwijzersblad "De Vacature".

De uiteindelijke selectie van deze onderwijskrachten zou door de Chinese zaakgelastigde in Den Haag worden verricht, aan wie alle serieuze sollicitatiebrieven door het echtpaar Meier-de Jong worden doorgezonden.

Voor de leiding van de CPN kan deze affaire er overigens een teken van zijn, dat de Chinezen niet schromen met derden, zelfs met niet-communisten, in zee te gaan ter bevordering van hun politieke en andere belangen.

14 september 1964